

Interview Lucette ter Borg en Sacha Bronwasser, curatoren 'Gimme Shelter'

Sacha en Lucette, deze zomer organiseren jullie de manifestatie 'Gimme Shelter', wat is er te zien?

(Intro locaties en thema expositie)

S en L: Binnen in drie bijzondere forten van de waterlinie én op de prachtige terreinen waar die forten liggen zullen de hele zomer kunstwerken te zien zijn. Buitensculpturen, korte films, foto's en installaties die we verzameld hebben met het thema 'militaire fictie' in ons hoofd. De forten zijn zelf namelijk 'militaire fictie': gebouwd om Nederland te beschermen, maar nooit echt in werking geweest, en uiteindelijk door de tijd ingehaald. Toen het vliegtuig eenmaal was uitgevonden was een systeem van het land onder water zetten ter verdediging – want dat was de waterlinie – nutteloos.

Wat is het verband tussen de 'militaire fictie' van de forten en de beeldende kunst?

L: De verbeelding speelt een grote rol in het militaire: vooruit denken, scenario's schetsen, een vijandbeeld vormen. Het idee dat je je als militair in principe voorbereidt op vrede door oorlog te voeren is in al zijn tegenstrijdigheid een thema dat voer is voor beeldend kunstenaars (en ook schrijvers en filmmakers). Probeer je verder voor te stellen hoe het leven op de forten was: het eentonige bestaan van op de uitkijk staan, de appels, laarzen, wapens, paarden poetsen, het dromen over misschien wel een briljante militaire carrière en ondertussen je tijd verdoen met wachten op een vijand die nooit komt. Wij vonden dat zo'n mooi gegeven – dat smeekte om een zoektocht naar kunst en een tentoonstelling.

S: We hebben schitterende voorbeelden gevonden van kunstwerken die het fictieve element van het krijgsbedrijf belichten. Naast bestaand werk laten we overigens ook twaalf nieuwe werken produceren voor 'Gimme Shelter'. We merken iedere keer dat zowel de prachtige, half verborgen locaties van de forten, als het thema enorm aanslaan bij kunstenaars.

'Gimme Shelter' is de overkoepelende naam voor wat in feite drie afzonderlijke tentoonstellingen zijn. Waarom is dat zo?

S: Per fort leggen we een ander accent. In Kunstfort bij Vijfhuizen, waar nooit soldaten gelegerd hebben gezeten, gaat het in de deeltentoonstelling 'Strijdtoneel' over de relatie tussen spel en strijd en het optrekken van façades, imponeergedrag dat bij oorlogvoering hoort. Tactisch denken, om de tuin leiden, je veel sterker voordoen dan je bent. In Fort Nieuwersluis, dat na de Tweede

Wereldoorlog onder andere als geheime atoombunker dienst deed, spelen 'Verborgene krachten' een rol. En in KunstFort Asperen, waar soldaten daadwerkelijk jarenlang hebben gewoond en gewerkt, heet de tentoonstelling 'Brief aan mijn vijand'. Daar hebben generaties jonge mannen gelegerd gezeten, wachtend op...ja, op wat?

Zijn er werken in de tentoonstellingen waar jullie een bijzondere relatie mee hebben? Geef eens een voorbeeld.

S: Dat is lastig, want er is zoveel! Ik verheug me erg op het werk van Ralf Westerhof, een jonge kunstenaar die met beelden van gebogen staaldraad werkt. In de kelder van Fort Asperen gaat hij een schimmenrijk van figuren en schaduwen inrichten, alsof je in het hoofd van een wachtende soldaat terecht komt. Ik denk dat het fort zelf, een enorm spannende plek, en het kunstwerk daar elkaar gaan optillen.

L: Ik ben erg trots op de bruiklenen van Shinkichi Tajiri, de kunstenaar van Amerikaans-Japanse komaf die in de jaren vijftig in Nederland neer is gestreken. Zijn *Ronins* – wachters – zijn imposante krijgers bedekt met kappen en schilden die op een magische manier allerlei figuren samenbrengen die bescherming moeten bieden: Middeleeuwse ridders, Japanse samoerai, mythische reuzen, mannelijk én vrouwelijk. Tajiri's wachters komen op Vijfhuizen te staan. Een aantal houten modellen is nog nooit eerder tentoongesteld.

S en L: Mogen we niet meer noemen? We denken aan de sprookjesachtige foto's van verlaten of gestrande bunkers en vliegtuigen in de sneeuw van Danila Tkachenko bijvoorbeeld, te zien in Nieuwersluis? De magische geluidswandeling, met stemmen van soldaten uit het verleden op je hoofd, van Stout en Smits die je daar kunt maken? Het afwisselend poëtische, afwisselend hemeltemgende reveil dat uit een toren opstijgt, gemaakt door het Zuid-Amerikaanse kunstenaarsduo Allora & Calzadilla? Of de uitzinnige installatie van Dick Verdult in Fort Asperen waarin hij op een super grappige manier afrekenet met zijn persoonlijke vijand, Margaret Thatcher? Nee? Oké, dan stoppen we.

Waarom is het juist nu belangrijk te kijken naar de verschillende aspecten van strijd?

L: Als je een paar jaar geleden had gezegd dat we nu weer te maken zouden hebben met Koude-Oorlogsretoriek in Oekraïne en Rusland, had niemand je geloofd. En een kalifaat in het Midden-Oosten – uit welk oud boek komt dat? Toch gebeurt het nu, en het Westen heeft er geen sluitend antwoord op. Om op zoek te gaan naar dat antwoord schakelt de Amerikaanse Defensie scenarioschrijvers uit Hollywood in uit de game-industrie. Kortom: met alleen rationeel denken en berekenen kunnen we de wereld niet begrijpen of beheersen, zoals terrorisme-deskundige Beatrice de Graaf onlangs ook betoogde. Fantasie en verbeelding spelen een hele grote rol.

S: En mislukking, ook. Op alle drie de forten laten we een artistieke interpretatie van de Joint Strike Fighter bouwen. Wij zagen een parallel in de militaire fictie van de forten en de JSF. Niemand weet wat-ie kost, wat-ie uiteindelijk kan, wanneer hij komt, ministers bijten hun tanden er al tien jaar op stuk.

L: En als de JSF straks eindelijk geproduceerd wordt, is de kans groot dat een bemand gevechtsvliegtuig achterhaald is. En toch blijft die machine maar doorrollen. Kunstenaars geven

daar commentaar op. Zoals Stefan Gross, die een levensgroot exemplaar van zuurstokroze gesmolten plastic in Asperen neerlegt – op zijn rug, ‘met de pootjes omhoog’ zoals hij zegt, als een amechtige mug.

Dat klinkt zwaar, mag er ook gelachen worden?

S en L: Zeker. Stefan Gross’ roze JSF wordt extreem knuffelbaar. Het werk van Dick Verdult is erg grappig. En zo zijn er meer werken die vooral de fantasie prikkelen, die zo’n grote poëtische zeggingskracht hebben dat je helemaal opgetogen het fort verlaat. Daarbij komt: het is zomer, mensen moeten een fijne tijd hebben als ze op de forten komen. Ze kunnen genieten van de spannende omgeving met geheimzinnige waterkelders, half verstopte bunkers en overwoekerde remises. Naast de kunst is er bovendien een heel randprogramma bedacht. Zo zijn er *Preppings* - workshops voor kinderen, waarin ze zich leren voorbereiden op noodsituaties – scouting, maar dan leuker. En in de ‘SOS-shops’ zullen allerlei DIY-producten te koop zijn. Do It Yourself, wat kun je bedenken en maken als de wereld op zijn kop staat, wat kun je verbouwen, hoe zelfredzaam ben je?

De meeste mensen kennen jullie als kunstcritica, hoe is het om aan de producerende kant te staan?

S: Het klinkt misschien wat zijig, maar dat is heel verrijkend en een aanrader voor iedere criticus. We doen dit trouwens al langer, al vanaf 2001 met onze stichting Cinema Zuid, waarmee we tentoonstellingen en filmprogramma’s hebben gemaakt. Het is namelijk heel makkelijk om altijd maar kritiek op anderen te hebben – maar doe het maar eens zelf, dachten we, dan zie je hoe lastig het is om iets goeds in elkaar te zetten. Het is een weg vol kuilen en haarspeldbochten – en het eind van die weg is altijd een verrassing.

L: We schrijven allebei voor een krant, Sacha voor *De Volkskrant*, ik voor *NRC Handelsblad*. Dat betekent dat we allebei gewend zijn om rekening te houden met een breed publiek: onze lezers. Op dat brede publiek richten we ons nu ook. Weg van de laptop, voeten in de klei, met z’n allen de schouders eronder – daar komt het op neer.